

Schuurman

en missie. Ook op die weg werd men met veel teleurstellingen geconfronteerd. Nog altijd geven wij echter met velen de voorkeur aan die methode. Het gaat daarbij in de eerste plaats niet om de aanpak van technische en economische problemen.

Vanuit een verandering of ommekeer van de geestelijke dieptedimensie van de cultuur ontvangen ook andere cultuuractiviteiten een nieuwe richting. Technische en economische ontwikkelingen worden dan niet van de andere aspecten van de samenleving geïsoleerd. Deze kleinschalige aanpak bereikt vooral de periferie. Niet altijd valt daarbij een snelle culturele opbloei te constateren, maar als die opbloei komt, kan die ook indrukwekkend worden.

Een goed voorbeeld daarvan is Zuid-Korea. In dit land heeft op grond van een geestelijke ommekeer een ontwikkeling van binnenuit plaats. Iedereen krijgt beter toegang tot goederen die de elementaire levensbehoeften dienen. Het levensniveau is zowel geestelijk als materieel in ontwikkeling.

Ook een aantal medefinancieringsorganisaties staat deze aanpak van 'people participation' voor. Er is echter ook een betrekkelijk groot aantal organisaties dat met zending en missie samenwerkt en dat nog niet betrokken is bij het proces van vermaatschappelijking van de ontwikkelingssamenwerking. Is de minister bereid een inventarisatie van dergelijke organisaties te maken en met die organisaties het overleg te openen om daarmee de vermaatschappelijking van haar beleid te verbreden? Juist omdat deze organisaties willen afsteken naar de diepte van de geestelijk-culturele dimensies lijkt mij dit een benadering van de problematiek, hoewel kleinschalig van aard, met kansen van slagen voor de lange termijn.

Meer dan iemand anders wordt de minister geconfronteerd met grote en wereldwijze problemen. Het veld waarop zij haar werk moet verrichten is zowel hier als in de ontwikkelingslanden zeer weerbarstig. Van harte juichen wij een herbezinning en herwaardering toe. Van harte hopen wij ook dat, gezien de complexiteit en diversiteit van de problematiek, de minister een veelzijdig en veelsporig beleid ontwikkelt, waaraan ons volk in al zijn schakeringen zijn goedkeuring wil geven en waarvoor het zich blijvend zal willen inzetten.

De **Voorzitter**: Het woord is thans aan de heer Zijlstra. Ik vestig de aandacht erop dat de heer Zijlstra zijn maiden-speech houdt. Ik bied hem gaarne mijn complimenten aan!

□

De heer **Zijlstra** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat u hetzelfde ook nog meent nadat u mijn speech hebt aangehoord!

Ik dank de minister ook gaarne voor de uitvoerige toelichting die wij hebben ontvangen nadat wij uiterst zorgvuldig vragen hadden geformuleerd die mijns inziens getuigden van diep inzicht in de materie. De beantwoording was conform. Wat dat betreft is sprake van een goede voorbereiding.

Het eerste bewijs van mijn politieke reanimatie zal betrekking hebben op het belangrijke onderdeel van de buitenlandse politiek dat ontwikkelingssamenwerking heet. Dat geeft mij grote voldoening. Ik hoop uiteraard dat dit gevoel aan het einde van mijn betoog bij vele van mijn collega's en vooral ook bij de minister en haar medewerkers zal overheersen.

De stukken lezende, de uitspraken wegende en de richting beoordeelende kwam ik vele herkenbare zaken tegen. De namen en de gezichten zijn veranderd maar de terminologie blijft. Ook die is aan mode onderhevig, als ik de stukken nog goed kan begrijpen. Gebleven zijn de problemen, waarvan de oplossing, ondanks de vele conferenties, de afkondiging van de ontwikkelingshulp met de daaraan verbonden kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen schijnbaar nog geen stap dichterbij is gekomen.

Naast de nieuwe rijken ontstaan ook telkens weer nieuwe armen. Ik had in 1970 de eer in de VN actief mee te doen aan de discussies over het tweede ontwikkelingsdecennium. Wij hadden toen voortreffelijke documenten. Zij waren goed voorbereiden, ook door goede mannen als Lester Pearson, Raoul Prebisch, Perez Guero en niet te vergeten prof. Tinbergen. Die periode werd gekenmerkt door sterke groei en groot optimisme over de richting waarin de wereld zich zou ontwikkelen.

Ik zal eens laten horen wat onze minister voor ontwikkelingssamenwerking toentertijd over de situatie zei. Hij sprak in de plenaire zitting van de Verenigde Naties in New York aldus: 'Begonnen vanuit een mentaliteit van gevers en ontvangers hebben wij thans begrepen deelgenoten in ontwikkeling te zijn. Wij zetten nu een reusachtige stap voorwaarts in de zaak van de wereldgemeenschap.

Mislukking zou niet langer betekenen het ontbreken of het breken van beloften tegenover dit forum afgelegd, neen, mislukkig zou betekenen de vernietiging van een vitaal maar kwetsbaar weefsel van een nieuwe gemeenschap van volkeren. Van zulk een destructieve daad zou de geschiedenis zich vol schaamte afwenden.'

Als de Kamer haar goedkeuring aan de begroting '84 hecht, mogen we straks een f 4,4 miljard verdelen tussen landen en groepen over doeleinden en projecten, zoals in de begroting vermeld. It trickles down, om een stukje vakjargon te gebruiken, in een wereld die veel meer in biljoenen dan in miljarden moet gaan rekenen, in een wereld die stampvol dreiging en geweld miljoenen mensen op drift laat gaan en laat uitmoorden en uithongeren, waarbij met één pennestreek of één bevel het effect van honderden miljoenen guldens aan hulp verloren gaat, projecten worden beëindigd, een hoopvol begin abrupt wordt afgebroken.

Als een geschiedenis zich kon schamen, zou ze zich nu van ons afwenden, om de heer Udink nog eens te citeren. Zoals we weten, gaat deze bloemrijke beeldspraak niet op. Wij maken de geschiedenis. Daarom is het ondanks de teleurstellingen in de ontwikkelingssamenwerking beter te falen dan te wanhopen. Daarom is onze fractie ook verheugd, dat het kabinet zijn inspanning op peil wil houden. Daarom blijven wij ook erop aandringen, ten deze niet te verslapen.

Daarom willen wij er ook voor blijven pleiten, de normering aan het netto-nationaalinkomen te blijven nastreven. Daarom blijft het van belang, dat gelden niet achter de dam van een stuwmeer opgeslagen blijven maar op die plaatsen en voor die doelstellingen worden gebruikt, waarvoor ze door ons in feite zijn afgezonderd.

Dit wil niet zeggen, dat daarmee een onaantastbaarheid of een onaantastbaarheid van dit begrotingshoofdstuk wordt ingevoerd en dat het zich uitsluitend mag laten beoordelen aan de hand van de procentuele norm, zoals bij het netto-nationaal inkomen wordt gehanteerd. Ik beschouw de ontwikkelingshulp ook niet als een nationale aflat voor internationale of nationale zonden.

Onze fractie wil zich blijven realiseren, dat het weghalen van posten uit gelden die nu onder ontwikkelingshulp vallen of het verhogen van het totale bedrag in verband met de herziene

definitie van het netto-nationale inkomen mee zal moeten brengen, dat extra bezuinigingen elders nodig zijn, wil de strijd tegen het te hoge financieringstekort ook met succes worden bekroond. Ik kan het ook anders formuleren. Wij moeten ons realiseren, dat een zeer consistent nastreven van het nationaal herstel ook voor het perspectief en het effect van onze ontwikkelingssamenwerking het stevigste fundament is.

Dat brengt mij op mijn tweede thema, namelijk wie van onze inspanningen eerst en vooral de vruchten moet plukken. De criteria die de minister aanlegt, namelijk armoedebestrijding en ontwikkeling naar economische zelfstandigheid, kan onze fractie onderschrijven. Ik realiseer mij hierbij tevens, dat wij op dit punt het meest weerspannige en complexe deel van de ontwikkelingssamenwerking naderen.

Immers, hierbij moeten de opvattingen van het donorland als het ware vervloeien met die van de ontvangende landen, waarbij extra ingewikkeldheden ontstaan als die hulp ook nog langs multilaterale wegen vervoerd moet worden. Daarbij is ook de effectiviteit van de hulp aan de orde, in die zin, dat het Nederlandse volk ook recht heeft op een globaal oordeel over het nut van zijn 'offers'.

Om de volle complicatie van dit punt aan te geven: Hierbij speelt ook de veelbesproken vraag mee, of het bedrijfsleven op een meer effectieve manier bij dit werk mag en kan worden betrokken. Aan deze aspecten wil ik korte beschouwingen wijden.

Uitgaande van de beperkte omvang van de middelen kan onze fractie de keuze van de landen, de vormen van de hulp en de objecten onderschrijven. Zij kan zich, gezien de door de minister geformuleerde doelstelling en in acht nemende de noodzaak van een zo groot mogelijke effectiviteit, vinden in een beperking van het aantal concentratielanden. Wij krijgen binnenkort de gelegenheid om kennis te nemen van de nota's die op dit punt meer duidelijkheid zullen verschaffen.

Tussen deze aldus geselecteerde landen en ons land zal, voor zover dit uiteraard bilaterale vormen betreft, een regelmatige consultatie moeten plaatsvinden. Interessant in dezen is de mededeling van de minister dat tweemaal per jaar bestedingsoverleg met de concentratielanden zal worden gevoerd of wordt gevoerd en dat ook over de te treffen organisatorische

voorzieningen overleg met instanties buiten het departement zal plaatsvinden. Ook zal een departementale accountantsdienst worden opgericht. Zou de minister, gelet ook op mijn vragen over de effectiviteit van de hulp, over de structuur van dit overleg en over de rol van een dergelijke accountantsdienst nog enige verduidelijkende opmerkingen willen maken?

Van de landen naar de projecten; het criterium van de armoedebestrijding brengt ons direct naar het probleem van de verhouding tussen bevolking en voedselproductie, ontwikkelingsgraad en medische voorzieningen. De feitelijke constatering van vandaag en alle prognoses van bij voorbeeld de FAO op dit moment wijzen erop, dat met name in Afrika, maar bepaald daar niet alleen, de wanverhouding tussen voedselvoorziening en voedselbehoefte verder zal groeien.

Tot het jaar 2000 zal de wereldbevolking toenemen – dit heeft men althans berekend – van 4,5 miljard tot 6 miljard. Negentig procent van deze groei – dat is de belangrijkste conclusie – zal plaatsvinden in de armere delen van de wereld. Dat wil dus zeggen, dat de ontwikkeling van de voedselproductie in de ontwikkelingslanden zeer hoog op de prioriteitenlijst, ook van de ontvangende landen, zal moeten staan.

Wij kunnen, helaas, in Amerika en West-Europa bewijzen, hoe ver intensief onderzoek, een hoge graad van scholing en een doeltreffende voorlichting de voedselproductie kunnen opstuwten, zodanig dat ons grootste probleem niet is hoe wij de honger zullen overleven, maar wel hoe wij de overvloed zullen overleven.

Overdracht van deze kennis en hulp bij eigen ontginning en irrigatie in de ontvangende landen en steun bij het opzetten van een goede voorlichting zullen de grondslag moeten betekenen van een adequate eigen voedselvoorziening in de ontwikkelingslanden. Zonder een dergelijke grondslag zullen deze armste landen nooit uit de vicieuze cirkel van hongersnood en onderontwikkeling komen.

De plannen en de strategieën – ik kom altijd weer onder de indruk als ik de resultaten van de geweldige studies ter zake lees – zullen uiteindelijk niet in Rome, Genève of New York en zelfs niet in deze Kamer kunnen worden bedacht. Zij zullen in het desbetreffende land zelf simpel en aansluitend bij de fase van ontwikkeling, waarin het land verkeert, moeten worden uitgewerkt.

Zonder twijfel heeft na het aantreden van dit kabinet de vraagstelling rondom de rol van het bedrijfsleven de meeste aandacht getrokken. Er is grote achterdocht bij degenen die de ontwikkelingsstroom willen zien als het heldere beekje van naastenliefde, dat moet worden gevrijwaard van vertroebelende lozingen door het bedrijfsleven. Er is voldoening bij het bedrijfsleven dat in deze positieve belangstelling het voortgaande bewijs ziet, ook op dit terrein, van een groeiende waardering voor de rol die het kan spelen.

Het symposium op 1 en 2 december jongstleden in Groningen met vooral de bijdrage van prof. Mennes heeft de discussie hierover zeer bevorderd. Naar ons oordeel mag deze discussie niet in ideologisch trapezewerk onttaarden, hoe boeiend trapezewerk ook is om aan te zien.

Het is al te dwaas om de potentie, de ervaring en ook de financiële mogelijkheden die de Nederlandse bedrijven hebben niet optimaal te koppelen aan de inspanning die wij ons gezamenlijk via de overheid getroosten. Immers, de Nederlandse ondernemingen investeren, zonder de overheid, jaarlijks honderden miljoenen guldens in ontwikkelingslanden. Zij hebben duizenden mensen in ontwikkelingslanden in dienst en zij hebben ten behoeve van deze mensen zeer goede voorzieningen in deze landen opgebouwd.

Ik herhaal de stelling dat het bij de beoordeling van ontwikkelingssamenwerking mijns inziens slechts mag gaan om de vraag, welke vorm en welke samenwerking voor de ontwikkelingslanden het meest effectief is. Als bij het bereiken van een dergelijk effect ook de inspanning van het Nederlandse bedrijfsleven een beloning kan verwerven, is daar niets tegen maar alles vóór.

Naar mijn oordeel is het dan wel noodzakelijk dat tijdig en regulier overleg plaatsvindt tussen dit bedrijfsleven en het ministerie. Ik zou graag namens mijn fractie de minister willen vragen, of zij dit punt nog wat verder wil ontwikkelen en haar opvattingen over de structuur van een dergelijk overleg, de fasering en de tijdstippen, nog eens nader aan ons wil voorleggen.

Ontwikkelingssamenwerking zullen wij moeten uitbouwen. Nog decennia lang zullen wij dat moeten doen en daarbij zullen wij overtuigd moeten blijven en anderen moeten overtuigen van de noodzakelijkheid en de zinnigheid van het afstaan van een klein gedeelte van het eigen inkomen.

Wij moeten altijd weer trachten, de risico's te vermijden dat het ontwikkelingswereldje een tombola wordt van particuliere hobbies, van maatschappijvisies en -kritiek, aaneengedragen door een jargon en door afkortingen, waardoor de toegankelijkheid en het begrip voor wat ontwikkelingssamenwerking in feite is wel erg in de verdrinking raken.

Ik moet tot mijn spijt vaststellen dat mede daardoor de organisatie van de voorlichting over de waarde en de betekenis van de ontwikkelingssamenwerking niet aan haar doel beantwoordt. Ik zou daarom de suggestie willen aanreiken om de organisatie, de structuur en de financiering van de voorlichting compleet op de helling te zetten, inclusief de positie van de Nationale Commissie Ontwikkelingssamenwerking.

Wanneer ook bij een dergelijke ingrijpende operatie de doelstelling van onze ontwikkelingssamenwerking goed in het oog wordt gehouden, de betekenis van een blijvend positieve publieke opinie wordt onderkend en de eigen positie en belangen hieraan ondergeschikt kunnen worden gemaakt, acht ik de mogelijkheid van een positievere ondersteuning ook in de toekomst beter gegarandeerd.

Ik sluit mijn betoog af met de conclusie dat ook het derde ontwikkelingsdecennium helaas een beeld biedt van honger, armoede en verpaupering en dat derhalve onze inspanningen, waar mogelijk beter gecoördineerd binnen de EG – ik hoop dat de vandaag en morgen te houden discussie niet zodanig uitvalt dat het effect van de Gemeenschap twijfelachtig wordt – ten minste op het huidige niveau moeten worden voortgezet. Dit kan met meer effect en resultaat geschieden wanneer een beter samenspel met het bedrijfsleven kan worden bereikt.

Gelet op de groeiende afstand tussen bevolkingsgroei en voedselvoorziening zal een sterk accent moeten worden gelegd op de overdracht van kennis, kapitaal en produktiemethoden, die een oplossing voor dit probleem kunnen bieden.

Voor het lenigen van acute voedselnood zullen de uitpuilende voorraadschuren in ruimere mate moeten worden geopend. Voorts zal er een effectieve en begrijpelijke voorlichting moeten plaatsvinden over doel en effect van onze ontwikkelingsinspanning. Dit is een voorwaarde om blijvend verzekerd te kunnen zijn van een positieve en ondersteunende publieke opinie.

Ten slotte is het aan ons om ervoor te zorgen dat ontwikkelingssamenwerking geen deel wordt van onze nationale en partijpolitieke problemen. Onze partijpolitieke discussies moeten deel gaan worden van de oplossing van dit probleem. Zij zullen ons vragen: werden wij deel van jullie probleem of waren jullie deel van onze oplossing?

□

De heer **Hoekstra** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Het is volkomen terecht dat de minister zich in de toelichting op de begroting ook uitvoerig bezighoudt met een strategie. Het komt ons voor dat in dezen een samenhangend en vooral op de toekomst gericht beleid nodig is, waarbij èn onmiddellijk hulp wordt geboden waar het nodig is èn een bijdrage wordt gegeven aan een duurzame en op onafhankelijkheid gefundeerde vooruitgang van de Derde-Wereldlanden.

Wij vinden dat juist op dit gebied de ontwikkelingssamenwerking faalt. In de rijke landen liggen de meningsverschillen vooral op het gebied van de aard van de ontwikkelingssamenwerking. Wij vinden dat de rol van de zogenaamde ontwikkelde landen, waartoe wij ons mogen rekenen, waar veel rijkdom ligt opgehoopt, niet los gezien kan worden van het verleden.

Ook Nederland heeft een historisch gezien niet weg te cijferen koloniaal verleden. Dit kan voor de jongere generaties in ons land een zaak van een ver verleden lijken, maar de mensen in de Derde Wereld hebben nog steeds te maken met de gevolgen van het klassieke kolonialisme, onderdrukking, achterstelling en uitbuiting. Wij menen dat de erkenning van het feit dat dit alles nog steeds een rol speelt, van invloed kan zijn bij de totstandkoming van nieuwe, eerlijke en gelijkwaardige relaties tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden.

Nog steeds worden de landen in de Derde Wereld door de voornaamste kapitaals- en industriële krachten in Europa en Amerika gezien als leveranciers van goedkope grondstoffen en vooral in de laatste jaren als gebieden met goedkope arbeidskrachten. Zo mogelijk nog erger is dat de laatste tijd de wapenindustrie zich met volle kracht op de nieuwe markt in de Derde Wereld heeft gestort. Onze fractie meent dat bij een progressieve ontwikkelingsstrategie ook optreden tegen deze opvattingen en zulke praktijken behoort.

De ontwikkelingssamenwerking en hulp moeten gehaald worden uit de

sfeer van weldoenerij, hoewel wij diep respect hebben voor de grote offers die door talloze organisaties, instellingen en personen gebracht worden om hulp te verlenen waar het maar mogelijk is. Zij geven in elk geval in de meeste gevallen grootse voorbeelden van volstrekte onbaatzuchtigheid. De relatie tot de Derde-Wereldlanden moet ingegeven zijn door solidariteit met hen die grondslagen willen vestigen voor een nationale onafhankelijkheid, voor ontwikkeling van democratie en internationale gelijkberechtiging. Derhalve dringen wij een- en andermaal aan op steun aan bevrijdingsbewegingen die zich dit ten doel stellen en deze steun te onthouden aan onderdrukkende regimes.

Bij alle overwegingen mogen wij niet vergeten dat de grootste gesel van deze tijd in vele landen van Azië, Afrika en Latijns-Amerika de armoede is. Alleen al tegen de achtergronden van de ons bekende feiten zou het de moeite waard zijn, om alle steun te geven aan de ideeën uit de derde Wereld zelf en ook aan ideeën die in de loop van vergaderingen van de Verenigde Naties tot stand komen. Ik doel dan met name op ideeën om de verkwisting van kapitalen aan bewapening om te zetten in steun aan de Derde-Wereldlanden.

Het is toch opmerkelijk dat, terwijl in de Derde-Wereldlanden of niet-gebonden landen vaak zeer gedetailleerde opvattingen en plannen bestaan, deze plannen in de rijke landen, zelfverzekerd en overtuigd van het eigen gelijk, over het hoofd worden gezien. Wij zouden aan die plannen toch veel meer aandacht moeten besteden. Het is in elk geval een verrijking van de ideeën over de oplossing van een van de allergrootste wereldproblemen. Het lijkt ons dat vanuit Nederland al onmiddellijk meer aan de oplossing van het vraagstuk gedaan zou kunnen worden. Wij zouden meer directe hulp kunnen leveren.

Ik kom bij de kwestie van het zogenaamde stuwmeer. Deze zaak is al langer aan de orde. Op dit punt gaat het dan ook niet alleen om het beleid van deze minister. Echter, zij is hier nu aanspreekbaar. Dit stuwmeer groeit steeds verder aan. In de uitzending van 'Den Haag Vandaag' op donderdag 15 maart is dit vraagstuk aan de orde geweest. De minister heeft toen over dit onderwerp gesproken. Zij heeft daarbij gezegd dat de groei van dit stuwmeer – te weinig bestedingen van de bestaande ontwikkelingsgelden – samenhangt